

Entrevista a Josep M. Espinàs:

«A vostè el tinc vist de la ràdio. A vostè no li diuen escriptor?»

A l'àtic de Josep M. Espinàs, al carrer d'Aragó de Barcelona, no s'hi sent ni una mosca. Però les portes estan protegides per reixes, per si de cas (i sobretot per si els lladres). A mà dreta, un despatx amb la màquina d'escriure que fa servir (una Olivetti mecànica). Espinàs em rep amb la pipa mig encesa a la mà. L'olor del tabac té un no sé què d'hospitalari. La pulcritud del personatge —camisa blanca impecablement planxada, pantalons elegants— i una planta espigada i un punt quixotesca que no revela l'edat que té —i que li permet improvisar uns passos de ball, al pas de l'entrada— acaben de dotar d'ànima i de bon humor aquest matí de final de maig. Al menjador on parlem, els llibres de la col·lecció Bernat Metge i tot de quadres —en distingeixo un de Cesc, entre molts altres—; alguns dels quals, retrats del cèlebre viatger, encara amb els cabells foscos.

-Vuitanta anys, vuitanta llibres. D'aquests vuitanta, què en salva? Quin és el llibre propi que més li agrada?

-Una cosa que sempre m'ha costat dir és la paraula més. Quin llibre t'ha agradat més? Quina ciutat t'ha agradat més? Pel que fa als meus llibres, em sembla impossible dir-ho. En el fons, són els altres els qui estan jutjant-te i els qui acaben decidint què els interessa i què no. Amb vuitanta llibres, em veig incapaç de valorar una antiga novel·la comparada amb l'últim, *Relacions particulars*, o amb qualsevol dels meus llibres de viatges. Fins i tot amb els llibres de viatges, no et sé dir quin m'agrada més. M'ho he passat molt bé fent-los i en general els lectors no han fet gaires distincions. A aquestes altures de la vida, un llibre gens comercial com l'últim que he publicat ha tingut un èxit molt més gran del que m'esperava. La gent ha fet confiança en l'últim llibre de l'Espinàs. Ja no depèn tant del tema, sinó del públic que et segueix.

«En els viatges a peu he trobat una dimensió de ficció que hi ha en la realitat»

-Vostè ha anat abandonant progressivament la ficció...

-Bé, vaig deixar córrer la novel·la, havent-ne publicat vuit o nou, havent guanyat el premi Sant Jordi. Ho vaig deixar córrer, probablement perquè no em veia com un novel·lista tota la vida, amb una targeta personal que hi digués: «Josep M. Espinàs, novel·lista». He tingut una curiositat més diversa per

les coses. Vaig pensar que de novel·les ja n'havia escrit, que mai no seria un geni. Em van interessar altres coses. Pel que dius de la ficció, vaig descobrir en un moment determinat que era molt més interessant la realitat que tot el que jo podia inventar-me. Que les històries que m'explicaven la gent que m'anava trobant en els meus viatges a peu eren més interessants que el que jo pogués imaginar. En els viatges a peu trobes una dimensió de ficció que hi ha en la realitat, i que està amagada. Hauríem de reconèixer que molts personatges reals són personatges de ficció: tenen una identitat pròpia, et sorprenden... Buscar la dimensió de la ficció

ció que hi ha en la realitat també seria una manera d'entendre els llibres de viatges a peu. Ara em podria inventar de cap a cap el llibre d'un viatge a peu, i seria ficció, però la gent no ho veuria, que és ficció...

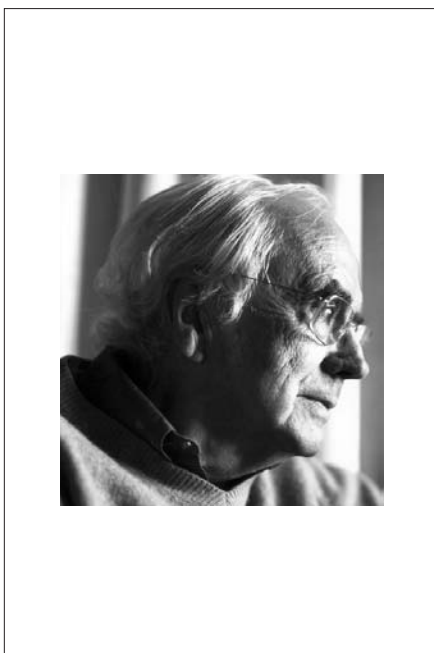
«La ficció està sobrevalorada»

-Cela ho feia, escriu vostè. Manipula la realitat.

-Cert. Crec que la ficció està sobrevalorada com a gènere literari. Si ens ho mirem amb perspectiva històrica, molts llibres importants són de no ficció. En la literatura catalana, Pla o Sagarra no destaquen pas per la ficció. Penso que la literatura engloba molts gèneres.

-«Contra la vanitat d'autodefinir-se, el plaer d'inventar-se», ha deixat escrit a propòsit dels viatges a peu.

-Definir-se és una cosa que em produeix molt de refús. Les autodefinicions sempre són falses. Les que fan els altres encara tenen l'avantatge que no les fas tu. Jo crec que un escriptor és, en gran mesura, com el veuen els altres. La millor frase que m'han dit a la vida, me la va engegar una dona que xerrava amb una altra, em sembla que era a la Pobla de Massaluça. Li vaig demanar una cosa, i ella em va donar les indicacions pertinents. Llavors va respondre: «Vostè ja hi ha estat, aquí», i jo vaig respondre que no, que no hi havia estat mai. «Ah, doncs a vostè el tinc vist. El tinc vist de la ràdio» (que ja és una frase fantàstica). Fins que em va dir la frase definitiva: «Escolti, a vostè

no li diuen escriptor?» Em va semblar exacte: hi ha molta gent que diu «Jo sóc artista», «Jo sóc poeta». Espera que t'ho diguin els altres. Quan t'ho diuen els altres, vol dir que objectivament ho ets. Jo sóc escriptor perquè m'ho ha anat dient la gent. Són ells els qui tenen la raó de definir-te.

-*Espru es considerava un aprenent de poeta...*

-Sí. A més no en deia poeta: deia que feia «ratlles curtes». Quan jo era jove i feia versos, els poetes feien versos. Després van fer poesia. Ara fan poemaris. Te n'adones? Penso que hi ha una inflació de l'ego, de l'autovaloració dels escriptors. És molt difícil, fer versos. Molt més que posar el títol poemari en un llibre. Els gèneres s'han de desmitificar una mica com a gèneres.

-*Parlem de l'estil. A Temps afegit ja en va començar a parlar: vostè defensa el nom i desconfia una mica dels adjectius.*

-Bé, hi ha moltes maneres de ser poeta, de ser escriptor. Hi ha una gran diversitat entre Shakespeare i Dostoievski. És cert que jo he fet públiques unes certes reserves sobre Pla. Ara bé, partint sempre de la meua admiració per Pla, que és un gran seductor. Però l'he llegit bé, i en el seu estil hi he detectat algunes contradiccions. Això és independent de l'admiració total per la seva obra, que consti. Com que tinc fama de moderat, algun crític m'ha dit que he escrit frases subversives. És la meua llibertat, sense pretendre impartir lliçons. Tècnicament, Pla fa servir uns trucs que són molt visibles. Almenys per a un escriptor ho són: allò que deia dels tres adjectius. Fumar un cigarret per trobar l'adjectiu. Però jo trobo que l'adjectiu hi ha de ser. L'has de saber veure. No cal anar a l'artifici de trobar l'adjectiu. Si la casa és petita o troncada, és així: no pot ser d'una altra manera. Que ningú no pensi que vull treure importància a Pla: només analitzo uns recursos que utilitzava per omplir tantes i tantes pàgines.

-*Parlant de Pla: a Relacions particulars hi critica «alguns escriptors d'ara, amb sous pagats per institucions de l'Administració, que es permeten el luxe impertinent de ser puristes i practicar una literatura de minidosi». A qui es refereix?*

-Escriure molt no té prestigi. Venim una mica de les ratlles curtes, que deia l'Espru. Hi ha un senyor que pot escriure un llibre de versos a divuit anys, i no fa res més. I passa a la histò-

ria de la literatura. Un que escriu una bona novel·la, no hi passa. Amb això de la minidosi volia dir que si et presentes com un esperit selecte i escrius poc, de seguida pots ser respectat. Si escrius molt, t'exposes que hi hagi coses que no agradin. Però l'important és escriure: el temps ja dirà què se salva, de tota aquesta producció. Jo sempre he escrit amb plena llibertat. Mai m'he retingut d'escriure, esperant fer una obra mestra. Jo he d'escriure, que és el meu ofici. Sempre sense sous, sense subvencions, no havent de retre comptes amb ningú.

-*L'ha ajudat, en la literatura, el fet de publicar una columna diària?*

-M'ha ajudat, sí, i tant! Molta gent parla de la rutina de l'article diari. Fer-ne un cada dia vol dir que cada dia has de tenir una petita idea. Cada dia he de pensar alguna cosa que ahir no havia pensat, per fer-ne un article. Vitalment m'ha ajudat. Cada dia has d'observar, fer una associació d'idees. És una gimnàstica verbal.

-*Vostè acaba veient el món en forma d'article?*

-Mai. L'acabes veient en forma d'idees, o de narració. Sense adonar-me'n, en forma de cinema, de novel·la. El primer text sobre Espru del meu últim llibre sembla un tràveling. Un noi joveníssim va a veure l'Espru. Travessa una porta, i hi ha un corredor, i una altra porta, i una altra... Al final hi ha una sala, amb una taula al mig i, assegut, un home vestit de negre: això és tot un tràveling.

Alguns diàlegs dels llibres de viatges a peu són teatre... Hi ha, sempre, plantejaments literaris diferents.

-*Encara fa servir màquina d'escriure?*

-Sí. La meua màquina d'escriure Olivetti mecànica.

-I com s'ho fa? Du cada dia l'article a *El Periódico*?

-Hi he dut l'article personalment durant molts anys. Ara sovint l'envio per fax, des d'Edicions La Campana. No estic en contra de la informàtica, tot al contrari. L'únic que passa és que jo no la necessito. Hi ha enormes quantitats d'invents fantàstics que no fem servir simplement perquè no els necessitem. Ara hi ha gent que es compra una màquina de fer fotos que els diuen a quina hora han fet una foto...

-... però hi ha més prestacions. Vostè perquè està molt bé, però ara les fotos es poden retocar...

-Sí, esclar. Qui ho necessiti. Jo no ho necessito: no tinc per què retocar res. Arribarem a descobrir que la saviesa és no fer servir allò que no necessites. Aprofitar allò que et cal i descartar el que no. No caure en la mania d'agafar tot allò que no necessites. Gran respecte per la informàtica, per part meua: primera i obligada declaració. El que passa és que jo no necessito aquests recursos. Als venedors d'informàtica, els vaig desmuntant els arguments un a un, en relació amb mi mateix.

-*Els ordinadors han canviat l'estil, la manera d'escriure...*

-La temptació de picar de seguida i veure escrita una cosa és molt gran. I abans, no penses? He escrit novel·les senceres sense cap fitxa al costat, sense saber com evolucionaria tal personatge o tal altre... i les he escrites a mà, als cafès, de nit.

«Paul Auster i jo som els únics que podem escriure sense corrent elèctric»

-*En quin cafè?*

-En diversos. Sortia a la nit, de casa, i escrivia en cafès diferents. Hi tenia una gran independència. Al cap de tres hores, me'n tornava a casa amb dos o tres folis. Sóc l'únic escriptor que pot escriure sense corrent elèctric. Bé, jo i Paul Auster. Jo puc escriure amb una espelma: per mi escriure és pensar, i ja està. En aquest sentit, sóc d'una sobrietat absoluta.

Jordi Llavina